BO ‘LAJAK TARBIYACHILARNING VIRTUAL PEDAGOGIK MADANIYATNI RIVOJLANTIRISHNING MAZMUNI VA OMILLARI

СОДЕРЖАНИЕ И ФАКТОРЫ РАЗВИТИЯ ВИРТУАЛЬНОЙ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ

CONTENT AND FACTORS OF DEVELOPING THE VIRTUAL PEDAGOGICAL CULTURE OF FUTURE EDUCATORS

Farg‘ona Davlat Universiteti Ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (Maktabgacha ta’lim) yo ‘nalishi 1-kurs magistranti

Qushaqova Gulzoda Dilshod qizi

gulzodaqushaqova@gmail.com

ANNOTATSIYA:

Ushbu maqolada bo ‘lajak tarbiyachilarning virtual pedagogik madaniyatini rivojlantirish mazmuni, mohiyati va uning asosiy omillari tahlil etiladi. Maqolada virtual pedagogik madaniyat tushunchasi ilmiy jihatdan asoslanib, uning tarkibiy qismlari — axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bilan ishlash ko ‘nikmasi, raqamli muloqot etikasi, onlayn ta’lim muhitida kasbiy faoliyat yuritish qobiliyati va virtual o ‘quv muhitini loyihalash malakasi batafsil ko ‘rib chiqiladi. Shuningdek, ushbu madaniyatni shakllantirishga ta’sir etuvchi ichki va tashqi omillar, uni rivojlantirish yo ‘llari hamda amaliy tavsiyalar bayon etiladi.

Kalit so ‘zlar: virtual pedagogik madaniyat, bo ‘lajak tarbiyachi, raqamli kompetentlik, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, onlayn ta’lim, kasbiy tayyorgarlik, raqamli muhit.

АННОТАЦИЯ:

В данной статье анализируются содержание, сущность и основные факторы развития виртуальной педагогической культуры будущих воспитателей.

В статье научно обосновывается понятие виртуальной педагогической культуры и подробно рассматриваются её структурные компоненты: навыки работы с информационно-коммуникационными технологиями, этика цифрового общения, способность осуществлять профессиональную деятельность в онлайн-образовательной среде, а также умение проектировать виртуальную образовательную среду. Кроме того, описываются внутренние и внешние факторы, влияющие на формирование данной культуры, пути её развития и практические рекомендации.

Ключевые слова: виртуальная педагогическая культура, будущий воспитатель, цифровая компетентность, информационно-коммуникационные технологии, онлайн-образование, профессиональная подготовка, цифровая среда.

ANNOTATION:

This article analyzes the content, essence, and main factors of developing the virtual pedagogical culture of future educators. The article scientifically substantiates the concept of virtual pedagogical culture and examines in detail its structural components, including skills in working with information and communication technologies, digital communication ethics, the ability to carry out professional activities in an online educational environment, and the competence to design a virtual learning environment. In addition, the article describes the internal and external factors influencing the formation of this culture, ways of its development, and practical recommendations.

Keywords: virtual pedagogical culture, future educator, digital competence, information and communication technologies, online education, professional training, digital environment.

KIRISH

XXI asrda ta’lim sohasida sodir bo ‘layotgan tub o ‘zgarishlar, ayniqsa, raqamli texnologiyalarning hayotimizning barcha jabhalariga kirib kelishi pedagogika fani

oldida yangi vazifalarni qo ‘ymoqda. Maktabgacha ta’lim muassasalarida faoliyat olib boradigan tarbiyachilar uchun bu o ‘zgarishlar yanada muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki erta bolalik davrida shakllanadigan bilim, ko ‘nikma va malakalar bolaning keyingi hayoti uchun poydevor bo ‘lib xizmat qiladi.

Zamonaviy tarbiyachi nafaqat an’anaviy pedagogik usullardan foydalanishni, balki virtual ta’lim muhitida ham samarali ishlashni bilishi zarur. Bu esa bo ‘lajak tarbiyachilarning virtual pedagogik madaniyatini maqsadli va tizimli ravishda rivojlantirish masalasini dolzarb qilib qo ‘ymoqda. Ushbu yo ‘nalish pedagogik ta’lim muassasalarida maxsus e’tibor talab etadi.

O‘zbekistonda ta’limni modernizatsiya qilish bo‘yicha amalga oshirilayotgan islohotlar, jumladan, “Raqamli O‘zbekiston 2030” dasturi hamda ta’lim sohasidagi davlat dasturlari bu masalaning davlat siyosati darajasiga ko‘tarilganidan dalolat beradi. Shu munosabat bilan bo‘lajak tarbiyachilarning virtual pedagogik madaniyatini rivojlantirish mazmuni va omillarini ilmiy jihatdan o‘rganish muhim ahamiyat kasb etadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Virtual pedagogik madaniyat muammosi xorij va mahalliy olimlari tomonidan turli aspektlarda o‘rganilgan. M.Prensky (2001) “raqamli mahalliylar” va “raqamli muhojirlar” tushunchalarini kiritib, zamonaviy o‘quvchilar va o‘qituvchilar o‘rtasidagi raqamli bo‘shliqqa e’tiborni qaratdi [1]. P.Mishra va M.Koehler (2006) TPACK (Texnologik Pedagogik Kontent Bilimi) modelini ishlab chiqib, o‘qituvchilarda texnologik, pedagogik va kontent bilimlarining uyg‘un rivojlanishi zarurligini asoslab berdi [2].

Mahalliy tadqiqotchilar orasida N.Muslimov, U.Nishonaliyev, R.Sulaymonova va boshqalar pedagoglarning axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish kompetentligini o‘rganishga muhim hissa qo‘shgan. Biroq bo‘lajak tarbiyachilarning

aynan virtual pedagogik madaniyatini rivojlantirish mazmuni va omillarini kompleks tarzda o‘rganuvchi tadqiqotlar yetarli emas, bu esa ushbu maqolaning dolzarbligini yanada mustahkamlaydi.

UNESCO (2011) tomonidan ishlab chiqilgan “O‘qituvchilar uchun AKT kompetentligi doirasi” (ICT-CFT) va Yevropa Ittifoqining DigComp 2.1 ramkasi virtual madaniyatning asosiy tarkibiy qismlarini belgilashda muhim asos bo‘lib xizmat qiladi. Ushbu hujjatlar asosida bo‘lajak tarbiyachilar uchun maqbul virtual pedagogik madaniyat modeli shakllantiriladi.

VIRTUAL PEDAGOGIK MADANIYAT: MOHIYATI VA TARKIBIY QISMLARI

“Virtual pedagogik madaniyat” tushunchasi pedagogning raqamli muhitda samarali, mas’uliyatli va ijodiy faoliyat olib borish qobiliyati, ko‘nikmasi va qadriyatlarining yaxlit tizimidir. Bu madaniyat an’anaviy pedagogik madaniyatning ajralmas davomi bo‘lib, uni yangi texnologik sharoitlarda namoyon etishning shaklidir.

Virtual pedagogik madaniyat quyidagi tarkibiy qismlardan iborat:

1.	**Texnologik kompetentlik**	- raqamli qurilmalar, dasturiy ta’minot va onlayn platformalardan pedagogik maqsadlarda samarali foydalana olish ko‘nikmasi;
2.	**Raqamli muloqot madaniyati**	- virtual muhitda o‘quvchilar, ota-onalar va hamkasblar bilan madaniyatli, samarali va xavfsiz muloqot olib borish malakasi;
3.	**Onlayn ta’limni loyihalash qobiliyati**	- masofaviy va aralash ta’lim sharoitida dars va mashg‘ulotlarni rejalashtirish, tashkil etish va baholash ko‘nikmasi;

4.	**Raqamli axborot bilan ishlash**	- internet resurslaridan foydalanish, axborotni tanqidiy baholash, saralash va pedagogik jarayonga tatbiq etish;
5.	**Raqamli xavfsizlik va axloq**	- bolalar va ota-onalar bilan virtual muloqotda shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish, kiber-xavfsizlik qoidalariga amal qilish.

Ushbu tarkibiy qismlar bir-biri bilan uzviy bog‘liq bo‘lib, yaxlit tizimni tashkil etadi. Biron-bir qismning zaif rivojlanishi butun virtual pedagogik madaniyat darajasiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shu sababli bo‘lajak tarbiyachilarni tayyorlash jarayonida bu komponentlarning barchasini muvozanatli rivojlantirish zarur.

VIRTUAL PEDAGOGIK MADANIYATNI RIVOJLANTIRISHNING OMILLARI

Bo‘lajak tarbiyachilarning virtual pedagogik madaniyatini rivojlantirishga ta’sir etuvchi omillarni ikki asosiy guruhga bo‘lish mumkin: ichki (subyektiv) omillar va tashqi (obyektiv) omillar.

Ichki omillar:

Shaxsiy motivatsiya va kasbiy yo‘nalganlik - talabaning virtual texnologiyalarga qiziqishi va ularni ta’lim jarayonida qo‘llashga bo‘lgan ichki ishtiyoqi;

Oldingi raqamli tajriba - maktab va oilada raqamli texnologiyalar bilan muomala qilish ko‘nikmalarining mavjudligi;

O‘z-o‘zini rivojlantirish qobiliyati - mustaqil ta’lim olish, yangi platforma va dasturlarni mustaqil o‘zlashtirish ko‘nikmasi;

Kreativlik va innovatsionlik - raqamli muhitda yangi pedagogik g‘oyalar yaratish va ularni amalga oshirishga intilish.

Tashqi omillar:

Ta’lim muassasasining moddiy-texnik ta’minoti - kompyuter sinflari, yuqori tezlikdagi internet, zamonaviy raqamli qurilmalarning mavjudligi;

O‘quv dasturining mazmuni - AKT va virtual pedagogika fanlarining integratsiyasi, amaliy mashg‘ulotlar salmog‘i;

Professor-o‘qituvchilar tarkibining tayyorgarligi - darsni o‘qituvchilarning o‘zlari ham virtual muhitda samarali ishlashi va namuna ko‘rsatishi;

Ijtimoiy muhit va tengsizlik - shahar va qishloq talabalarining raqamli resurslarga teng kirish imkoniyatining mavjudligi;

Davlat siyosati va qonunchilik - raqamli ta’limni rivojlantirishga qaratilgan normativ hujjatlar va moliyaviy qo‘llab-quvvatlash.

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ichki va tashqi omillar o‘zaro ta’sirda bo‘lgandagina virtual pedagogik madaniyat samarali rivojlanadi. Kuchli motivatsiyaga ega talaba texnik imkoniyat bo‘lmasa, yetarli natijaga erisha olmaydi. Aksincha, barcha tashqi shart-sharoit mavjud bo‘lsa-da, ichki tayyorlik bo‘lmasa, texnologiyalar faqat rasmiy tarzda qo‘llaniladi.

VIRTUAL PEDAGOGIK MADANIYATNI RIVOJLANTIRISH YO‘LLARI

Bo‘lajak tarbiyachilarning virtual pedagogik madaniyatini maqsadli rivojlantirish uchun quyidagi yo‘nalishlar muhim ahamiyat kasb etadi:

Birinchidan, o‘quv dasturlarini takomillashtirish. Pedagogika yo‘nalishidagi oliy ta’lim muassasalarida AKT fanlarini maktabgacha ta’lim metodikasi bilan integratsiyalash zarur. Masalan, “Maktabgacha ta’limda raqamli muhit” moduli dars jarayonida virtual vositalarni qo‘llash bo‘yicha amaliy ko‘nikmalarni shakllantiradi.

Bundan tashqari, talabalar amaliyot paytida real maktabgacha ta’lim muassasalarida onlayn va aralash ta’lim shakllarini sinab ko‘rish imkoniyatiga ega bo‘lishlari lozim.

Ikkinchidan, loyiha va muammoga asoslangan ta’lim. Talabalarga virtual muhitda amalga oshiriladigan real pedagogik loyihalar topshirish orqali ularning nazariy bilimlarini amaliyotga tatbiq etish imkoniyati yaratiladi. Masalan, bolalar uchun onlayn o‘quv kontent yaratish, ota-onalar bilan virtual kengashlar o‘tkazish, raqamli portfolio tuzish kabi vazifalar talabalarning virtual madaniyatini amaliy jihatdan rivojlantiradi.

Uchinchidan, mentor-nastavniklik tizimini joriy etish. Tajribali tarbiyachila va raqamli texnologiyalardan samarali foydalanadigan pedagoglarni talabalar bilan birlashtirish muhim. Bu tizim orqali talabalar real kasbiy tajribadan o‘rganadilar, shuningdek virtual pedagogik madaniyat namunaviy tarzda o‘tkaziladi.

To‘rtinchidan, o‘z-o‘zini baholash va refleksiya. Talabalarda o‘z virtual pedagogik faoliyatini tahlil qilish va baholash ko‘nikmasini shakllantirish zarur. Buning uchun raqamli portfolio, onlayn jurnal yuritish va kasbiy refleksiya mashqlari qo‘llanilishi mumkin.

TADQIQOT NATIJALARI VA MUHOKAMA

Pedagogika oliy ta’lim muassasalari talabalarining virtual pedagogik madaniyat darajasini aniqlash maqsadida o‘tkazilgan so ‘rovnoma (n=120) va kuzatish natijalari quyidagilarni ko‘rsatdi:

1. Talabalarning 68%i asosiy AKT vositalarini (PowerPoint, Zoom, Google Classroom) qo‘llashda yetarli ko‘nikmaga ega, ammo ularning pedagogik jarayoniga integratsiyasi sust;
2. Talabalarning 45%i raqamli muloqot etikasi va kiber-xavfsizlik qoidalarini yetarli bilmasligini e’tirof etdi;
3. Virtual o‘quv muhitini mustaqil loyihalash ko‘nikmasi faqat 32% talabada kuzatildi;

4. Shahar va qishloq talabalar o‘rtasida raqamli ruxsat etish imkoniyati va tajriba ko‘rsatkichlari bo‘yicha sezilarli farq (23-27%) mavjud.

Ushbu natijalar virtual pedagogik madaniyatni rivojlantirish jarayonida kompleks yondashuv zarurligini tasdiqlaydi. Faqat texnik ko‘nikmalarni emas, balki pedagogik etika, ijodkorlik va raqamli xavfsizlik kabi jihatlarni ham qamrab olish lozim.

XULOSA

Bo‘lajak tarbiyachilarning virtual pedagogik madaniyatini rivojlantirish zamonaviy pedagogik ta’limning ustuvor yo‘nalishlaridan biri bo‘lib qolmoqda. Ushbu madaniyat texnologik kompetentlik, raqamli muloqot madaniyati, onlayn ta’limni loyihalash qobiliyati va raqamli xavfsizlik kabi bir-biri bilan bog'liq tarkibiy qismlardan iborat yaxlit tizimdir.

Uning rivojlanishiga ta’sir etuvchi omillar ichki (motivatsiya, oldingi tajriba, o‘z-o‘zini rivojlantirish) va tashqi (moddiy-texnik baza, o‘quv dasturi, pedagog kadrlar salohiyati, davlat siyosati) guruhlarga bo‘linib, ular o‘zaro hamkorlikda ta’sir ko‘rsatadi.

Virtual pedagogik madaniyatni samarali rivojlantirish uchun o‘quv dasturlarini takomillashtirish, loyiha va muammoga asoslangan ta’limni keng qo‘llash, mentor-nastavniklik tizimini joriy etish va talabalarning refleksiv faoliyatini faollashtirish tavsiya etiladi. Bundan tashqari, shahar va qishloq talabalar o‘rtasidagi raqamli tengsizlikni kamaytirish ham ustuvor vazifa sifatida ko‘rib chiqilishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Prensky M. Digital Natives, Digital Immigrants. // On the Horizon. — MCB University P ess, 2001. — Vol. 9, №5. — P. 1–6.
2. Mishra P., Koehler M.J. Technological Pedagogical Content Knowledge: A Framework for Teacher Knowledge. // Teachers College Record. — 2006. — Vol.

108, №6. — P. 1017–1054.

3. UNESCO. ICT Competency Framework for Teachers. — Paris: UNESCO, 2011. — 92 p.
4. Muslimov N.A. Kasb ta’limi o‘qituvchilarining kasbiy shakllanishi. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2004. — 240 b.
5. Nishonaliyev U. Pedagoglarning axborot kommunikatsiya texnologiyalari kompetentligi. // Pedagogik ta’lim. — 2018. — №3. — B. 45–52.
6. Sulaymonova R. Maktabgacha ta’lim muassasalarida raqamli texnologiyalardan foydalanish. // Xalq ta’limi. — 2021. — №4. — B. 31–38.
7. Vuorikari R., Punie Y., Carretero S., Van den Brande L. DigComp 2.0: The Digital Competence Framework for Citizens. — Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2016. — 44 p.
8. O ‘zbekiston Respublikasining “Raqamli O ‘zbekiston — 2030” strategiyasi. — Toshkent, 2020.
9. Abdullayeva Sh. Bo ‘lajak tarbiyachilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish muammolari. // Maktabgacha ta’lim. — 2022. — №2. — B. 18–25.
10. Yusupova M. Virtual muhitda pedagogik muloqot madaniyatini shakllantirish. // Ta’lim, fan va innovatsiya. — 2023. — №1. — B. 55–63.